

EKTESKAP

Innholdsfortegnelse

Forord.....	1
1 Inngåelse av ekteskap	2
2 Formuesforholdet under ekteskapet	2
2.1 Ektepakt.....	5
2.1.1 Hva kan man avtale i en ektepakt?	5
2.1.2 Hvilke formkrav gjelder for inngåelse av ektepakt?	6
2.2 Eierforholdene i ekteskapet	2
2.3 Gjeldsforholdet i ekteskap.....	3
2.4 Ektefellenes underholdsplikt.....	4
2.5 Innsyn i den andres ektefellens økonomi.....	4
3 Formuesforholdet ved separasjon og skilsmisse	7
3.1 Må vi skifte etter ekteskapslovens regler?.....	7
3.2 Felleseie og særeie	7
3.2.1 Nærmere om særeie	8
3.3 Fastsettelse av verdiene som skal fordeles.....	9
3.3.1 Utgangspunktet er at alle verdier deles likt mellom ektefellene	10
3.3.2 Skjevdeling.....	10
3.3.3 Forlods krav	12
3.3.4 Vederlagskrav	12
3.4 Fordelingen av ektefellenes eiendeler	13
3.5 Privat eller offentlig skifte?	14
3.6 Nærmere om offentlig skifte	14
3.6.1 Utgifter knyttet til begjæring om offentlig skifte.....	15
3.6.2 Prosessrisiko ved begjæring av offentlig skifte	16
3.6.3 Utformingen av begjæringen	16
3.6.4 Kan retten til å begjære offentlig skifte falle bort?.....	17
4 Nyttige linker	17

Forord

Denne brosjyren har til hensikt å gi en enkel redegjørelse for hovedtrekkene innenfor ekteskapsretten. Jusshjelpa i Nord-Norge opplever et stort antall saker vedrørende ekteskapsrettslige spørsmål, særlig ved oppløsning av ekteskap. Vi håper derfor at denne brosjyren kan bidra til oppklaring av, og bevisstgjøring om reglene som kan gjøre seg gjeldende gjennom ekteskapet, og ved samlivsbrudd.

Ekteskapsretten omfatter reglene om inngåelse av ekteskap, formuesforholdet mellom ektefeller og virkningene av oppløsning av ekteskap. Den sentrale kilden til rett er lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap med tilhørende lovforarbeider. I tillegg er et omfattende regelsett utviklet av domstolenes praksis.

Brosjyren er utarbeidet og à jour i henhold til gjeldende rett per desember 2018. Vi ønsker å ta forbehold om senere endringer i regelverket.

Tromsø, desember 2018

Bjørge Vevik, Cathrine Lund, Elias Undersåker Enga, Haroun Egeh Ute, Magnus Krogstad, Mariell Celina Larsen Nordvik, Marita Skjerlie og Pia Andrea Bjørnsen.

1 Inngåelse av ekteskap

For å inngå ekteskap må vilkårene i ekteskapsloven kapittel 1 være oppfylt:

- Man må være fylt 18 år.
- Ekteskap skal inngås av egen fri vilje og med eget samtykke. Kvinner og menn har samme rett til fritt å velge ektefelle.
- Ekteskap kan ikke inngås mellom slektninger i rett opp- eller nedstigende linje eller mellom søsken, inkludert halvsøsken.
- Ekteskapet skal være monogamt. Ingen kan inngå ekteskap så lenge et tidligere ekteskap eller registrert partnerskap består.
- Den som er gjort umyndig, må ha samtykke fra vergen for å inngå ekteskap
- Den som lider av en smittefarlig seksuell sykdom, må gjøre den andre kjent med dette.
- For å inngå ekteskap i Norge må en utenlandsk statsborger ha lovlig opphold i riket.

Disse vilkårene må prøves av folkeregistermyndighetene, som er skattekontoret. Når ekteskapsvilkårene er funnet i orden, utstedes en prøvingsattest. Attesten er gyldig i 4 måneder, og må foreligge ved vigsel.

Kontakt ditt nærmeste skattekontor for å søke om prøvingsattest, eller se skatteetaten.no.

2 Formuesforholdet under ekteskapet

2.1 Eierforholdene i ekteskapet

Innenfor ekteskapsretten brukes begrepene «*sameie*» og «*eneie*» om eierforholdet mellom ektefellene under ekteskapet. Det dreier seg først og fremst om hvem som har rett til å disponere over ektefellenes eiendeler.

Dersom en ting er i en ektefelles «*eneie*» vil det si at vedkommende ektefelle eier tingen alene og fritt kan disponere over den. Et ekteskap medfører i utgangspunktet ingen begrensning i en ektefelles rett til å disponere over det han eller hun eide da ekteskapet ble inngått eller senere anskaffer. I utgangspunktet kan derfor en ektefelle råde fritt over det som er i hans eller hennes *eneie*. Dette innebærer at en ektefelle som har noe i *eneie* fritt kan selge, leie ut eller gi bort gjenstanden.

Det finnes imidlertid unntak fra den frie råderetten over eiendeler som er i *eneie*. For at en ektefelle skal kunne disponere over felles bolig og vanlig innbo kreves det samtykke fra den andre ektefellen, jf. ekteskapsloven §§ 32 og 33.

Når en ting er i ektefellenes «*sameie*» vil det si at ektefellene eier tingen sammen. I slike tilfeller antas det at ektefellene eier hver sin like store andel, med mindre noe annet er avtalt eller det finnes klare holdepunkter for å fravike antakelsen om at de eier en like stor

del hver. Det er ingen automatikk i at ting som anskaffes under ekteskapet blir i sameie mellom ektefellene. For at en ektefelle skal kunne anses som sameier i en ting, må vedkommende vise til at han eller hun bidro til å anskaffe den aktuelle eiendelen. Bidrag til anskaffelse kan ytes blant annet ved pengeinnskudd, arbeid, nedbetaling av lån eller på annen måte. Når det gjelder eiendeler som har tjent til ektefellenes felles personlige bruk, som felles bolig og vanlig innbo, skal det legges vekt på en ektefelles arbeid i hjemmet, jf. ekteskapsloven § 31.

Hvorvidt en eiendel er i eneeie eller sameie beror på en konkret helhetsvurdering. Hvem som står som eier på skjøtet for fast eiendom, eller som ansvarlig for pantelånet på eiendommen, er kun momenter i denne vurderingen. Selv om skjøtet utpeker kun den ene ektefellen som eier, er ikke den andre avskåret fra å bli sameier dersom denne bidrar til ervervet av eiendommen. Tvist om eierforholdene må imidlertid avgjøres av en domstol.

Begrepene «*sameie*» og «*eneeie*» må ikke forveksles med begrepene «*felleseie*» og «*særeie*». Særeie og felleseie angir eierforholdet til verdiene av gjenstandene, mens eneeie og sameie sier noe om hvem som har eiendomsrett til en ting.

2.2 Gjeldsforholdet i ekteskap

Det er ingen automatikk i at ektefeller blir ansvarlige for hverandres gjeld. Tvert imot er det lovfestet et klart utgangspunkt om at en ektefelle ikke kan stifte gjeld med virkning for den andre. Felles ansvar for gjeld kan imidlertid avtales. Det kan avtales mellom ektefellene (innad), eller med kreditor (utad).

Gjeldsforholdet utad er den avtalen ektefellene har med kreditor for lånet (typisk en bank). Gjeldsforholdet innad er den avtalen om gjeldsansvar som ektefellene har seg imellom. I mange tilfeller vil det være samsvar mellom disse. Dersom ektefellene er enige om at begge skal betale ned like mye på lånet, vil et solidaransvar i avtalen med kreditor samsvare med avtalen mellom ektefellene.

Ofte er det slik at det bare er den ene ektefellen som har interesse av lånet. Et eksempel kan være et billån til et ektepar der kun mannen har førerkort. Kvinnen har ingen interesse i en bil, og mannen erverver da denne alene. I et slikt tilfelle er det naturlig at ektefellene blir enige om at mannen er ansvarlig for å nedbetale hele lånet. Mannen kan imidlertid oppnå gunstige lånevilkår i banken dersom kvinnen signerer som medansvarlig for lånet. Dette er en løsning som ofte blir valgt, og i slike tilfeller er gjeldsforholdet annerledes utad enn innad mellom ektefellene.

Kvinnens medansvar er et solidaransvar dersom ikke annet er avtalt. Dette vil si at hun er ansvarlig både for mannens betalingssevne og mannens betalingsvilje. Dersom mannen ikke betaler ned avdragene, vil banken kunne kreve at kvinnen innfrir lånet. Banken bryr seg ikke om at ektefellene hadde avtalt noe annet seg imellom. En slik situasjon vil være svært

uheldig for kvinnen, men hun vil da i ettertid kunne gjøre et regresskrav gjeldende på bakgrunn av avtalen hun og mannen hadde seg imellom. Han kan altså kreve at mannen tilbakebetaler det hun dekket av gjelden hans. Dersom mannen nekter, må kvinnen gå til søksmål.

Et solidaransvar utad gjelder selv om ektefellene har gått fra hverandre.

2.3 Ektefellenes underholdsplikt

Ekteskapsloven § 38 har følgende ordlyd:

«Ektefellene har sammen ansvaret for de utgiftene og det arbeidet som kreves for det felles hushold og til dekning av andre felles behov, oppfostringen av barna og hver ektefelles særlige behov. Ektefellene bidrar ved tilskudd av penger, ved virksomhet i hjemmet eller på annen måte.»

Dette omtales gjerne som ektefellenes gjensidige underholdsplikt. En ektefelle må ikke nødvendigvis oppfylle denne plikten gjennom pengebidrag. Naturalforsørgelse, for eksempel gjennom arbeid i hjemmet, likestilles med forsørgelse i form av tilskudd av penger. Underholdsplikten gjelder bare så langt det er nødvendig for å dekke de behov som er nevnt i bestemmelsen.

Ekteskapsloven § 38 andre ledd har følgende ordlyd:

«En ektefelle kan i rimelig utstrekning kreve penger av den andre ektefellen til å dekke utgifter som nevnt i første ledd.»

Her er det imidlertid et rimelighetsvilkår i tillegg til kravet om nødvendighet. En ektefelle kan dermed ikke kreve penger av den andre, kun fordi vedkommende ikke oppfyller sine plikter etter første ledd. Det må i tillegg fremstå som rimelig. Tvister angående underholdsplikten må avgjøres av en domstol.

Underholdsplikten varer kun frem til et samlivsbrudd. En ektefelle kan aldri kreve underhold på bakgrunn av ekteskapsloven § 38 etter at samlivet er brutt.

2.4 Innsyn i den andres ektefellens økonomi

Ekteskapsloven § 39 har følgende ordlyd:

«Ektefeller har plikt til å gi hverandre de opplysningene som er nødvendige for å vurdere deres økonomiske stilling.»

Dette skal sikre åpenhet mellom ektefellene når det gjelder deres økonomiske situasjon. I tillegg kan slike opplysninger være aktuelle ved fastsettelse av eventuelle underholdsbidrag, samt ved det økonomiske oppgjøret ved en eventuell skilsmisse.

Dersom en ektefelle mistenker at den andre holder tilbake visse opplysninger om deres økonomi, kan vedkommende kreve slike opplysninger fremlagt av ligningsmyndighetene,

banker eller forsikringselskaper. Opplysningsplikten til disse institusjonene inntreer med en gang den andre ektefellen henvender seg til dem. Bakgrunnen for ektefellens henvendelse er uten betydning. Når det gjelder bankers opplysningsplikt er denne begrenset til innestående på konto. Ektefellen kan ikke kreve fullstendige kontoutskrifter.

Ektefellenes innsynsrett i den andres økonomi består også etter samlivsbruddet. Dette har sammenheng med at innsyn er nødvendig i forbindelse med det økonomiske oppgjøret etter en skilsmisse.

2.5 Ektepakt

Ektepakt er en avtale mellom ektefeller om formuesordningen i ekteskapet. I ektepakt avtaler ektefellene hvordan formuen skal fordeles ved en eventuell separasjon/skilsmisse. Dersom avtalen skal være gyldig må den følge nærmere angitte formkrav.

Formkravene finnes i ekteskapsloven § 54 og sier for det første at en ektepakt må inngås skriftlig. Etter at avtalen er skrevet må ektefellene samtidig i nærvær av to vitner som begge ektefeller har godtatt, og som er til stede sammen og vet at det er en ektepakt som skal inngås, underskrive ektepakten eller vedkjenne seg sin tidligere underskrift. Også vitnene skal underskrive ektepakten mens ektefellene er til stede. Dersom ektepakten kun er til fordel for en av ektefellene er den gyldig selv om denne ikke skriver under.

2.5.1 Hva kan man avtale i en ektepakt?

For nærmere redegjørelse av hva felleseie og særeie er se punkt 3.2.

Ekteskapsloven kapittel 9 bestemmer hva som kan avtales under ekteskapet. Kapitlet er uttømmende, det vil si at det ikke gyldig kan avtales ordninger som ikke er regulert i kapittel 9.

Disposisjoner som krever ektepakts form for å være gyldige, er:

- Avtale om fullstendig eller delvis særeie (ekteskapsloven § 42)
- Avtale om at lengstlevende skal ha rett til å sitte i uskiftet bo med særeie (ekteskapsloven § 43)
- Avtale om at det ikke skal være adgang til å kreve skjevdeling ved separasjon og skilsmisse (ekteskapsloven § 44)
- Avtale om at felleseiet skal deles (ekteskapsloven § 45)
- Gaver mellom ektefeller (ekteskapsloven § 50), vanlige gaver er unntatt.

Avtaler som nevnt i ekteskapsloven §§ 42, 43 og 44 kan oppheves eller endres hvis begge parter er enige om det. I praksis skjer dette ved å opprette ny ektepakt. Ektefellene kan også når som helst komme tilbake til lovens utgangspunkt, felleseie, ved å opprette ny ektepakt om det.

Det er imidlertid verdt å merke seg at det etter ekteskapsloven § 65 er avtalefrihet ved oppgjøret. I dette ligger at ektefellene kan avtale hva de vil når bruddet er et faktum.

Større gaver mellom ektefellene krever ektepakt.

Ektefeller kan selvsagt fritt gi hverandre vanlige gaver. Men større gaver kan ikke gis fritt mellom ektefellene. Grunnen til dette er først og fremst at overføringer av større gaver også er formuesoverføringer, og dette kan ha betydning for giverens kreditorer. Kreditorerne må kunne få opplysninger om slike gaver.

Ekteskapsloven krever derfor at det opprettes ektepakt for gaver som gis mellom ektefeller, når gavene ikke kan anses for å være vanlige. Hva som er en «*vanlig*» gave må vurderes blant annet i forhold til giverens økonomi.

Det er gjort unntak for gaver som består i livsforsikring, pensjon eller lignende. Her gjelder ikke kravet om å opprette ektepakt.

Hvis en ektepakt som inneholder en gave skal få rettsvern mot ektefellens kreditorer, må den tinglyses i Ektepaktregisteret i Brønnøysundregistrene.

Dersom kravet om ektepakt ikke overholdes, er gavedisposisjonen ugyldig. Dette medfører for det første at giveren ikke plikter å oppfylle gaven, for det andre kan gaven, hvis den allerede er oppfylt, kreves tilbakeført.

2.5.2 Hvilke formkrav gjelder for inngåelse av ektepakt?

Hvilke formkrav som gjelder ved inngåelse av ektepakt følger av ekteskapsloven § 54.

- Ektepakten må inngås skriftlig.
- Ektefellene må skrive under eller erkjenne tidligere underskrift i nærvær av to vitner.
- Vitnene
 - må være til stede samtidig
 - skal være godkjent av begge ektefeller
 - skal underskrive ektepakten mens ektefellene er til stede
 - må være myndige og ved full sans og samling

Videre følger det av § 55 at ektepakten må tinglyses dersom den skal få rettsvern mot ektefellenes kreditorer.

Dersom disse formkravene er oppfylt, vil ektepakten være bindende for både ektefellene og deres arvinger.

3 Formuesforholdet ved separasjon og skilsmisse

3.1 Må vi skifte etter ekteskapslovens regler?

Når ektefellene deler formuen ved ekteskapets opphør, har de frihet til å inngå avtaler om oppgjøret, jf. ekteskapsloven § 65. Slike avtaler kan være utenom ekteskapslovens regler om fordeling ved ekteskapets opphør. For eksempel vil man kunne avtale en annen formuesfordeling enn likedeling av felleseie hvis partene er enige om dette. Uten enighet om en avtale vil skiftet måtte gjennomføres etter ekteskapslovens regler.

Selv om det er avtalefrihet mellom ektefellene, må samtidig andre inngåtte avtaler også respekteres. Det vil for eksempel kunne være begrensninger i avtalefriheten hvis en av ektefellene har mottatt en gave eller arv med vilkår, jf. ekteskapsloven § 56. Avtaler gjort på forhånd mellom ektefellene reguleres av kapittel 9 i ekteskapsloven, og krever ektepakts form. En ektepakt kan oppheves hvis partene blir enige om dette, jf. ekteskapsloven § 46.

Det er ingen formkrav for en avtale mellom ektefellene ved opphør av ekteskapet, men det vil kreves ektepakts form om det blir ansett som en forhåndsavtale, for eksempel om man har avtalt noe i den hensikt å skilles, og skilsmissen aldri ble gjennomført.

3.2 Felleseie og særeie

«*Felleseie*» og «*særeie*» er begreper som brukes om ektefellenes formuesforhold. Begrepene brukes til å avgjøre hva som inngår i likedelingsgrunnlaget ved et ekteskapsbrudd, og hva som kan holdes utenfor likedelingen.

Begrepene er til dels misvisende ved at «*felleseie*» ikke dreier seg om at ektefellene eier noe i fellesskap. At en eiendel er i felleseie, betyr bare at verdien av eiendelen skal inngå i felleseiemidlene og vil dermed være gjenstand for likedeling. Det er bare felleseiemidler som skal likedeles. En ektefelle som har midler i sitt særeie, kan holde dette utenfor delingsoppgjøret.

I utgangspunktet er alt ektefellene eier felleseiemidler. Dette er bakgrunnen for at ektefelles samlede formue i utgangspunktet skal deles likt mellom dem, jf. ekteskapsloven § 58.

Det er viktig å huske at begrepet felleseie bare knytter seg til eiendelenes verdi. En eiendel kan være i den ene ektefellens eneeie samtidig som verdien er en del av felleseiet. Selv om eiendelen er i felleseie kan ektefellen som eier eiendelen kreve å beholde denne ved ekteskapets opphør. Dette gjelder også eiendeler som er i sameie dersom den ene ektefellens eierandel er vesentlig større enn den andres. Selv om den ene ektefellen har krav på å beholde selve eiendelen, skal verdien av denne likevel inngå i beregningen av de totale felleseiemidlene. Dersom verdien av den ene ektefellens eneeie overstiger vedkommende

sin andel av felleseiet, skal det skje en utjevning ved at vedkommende ektefelle betaler den andre det overskytende, jf. ekteskapsloven § 70.

3.2.1 Nærmere om særeie

Ektefeller kan avtale at det de eier eller senere erverver skal holdes utenfor delingsoppgjøret, jf. ekteskapsloven § 42. Dette kalles særeie, og er et unntak fra hovedregelen om felleseie. En slik avtale kan også inngås med sikte på et forestående ekteskap, og kan gjelde begge eller bare den enes formue.

Særeie krever særlig vedtakelse. Slik vedtakelse kan for det første skje gjennom ektepakt. For det andre kan en giver eller arvelater som overlater noe til den ene ektefellen bestemme at dette skal være i vedkommende særeie.

For at en særeieavtale skal være bindende mellom ektefellene og overfor deres arvinger, må den gjøres i ektepakts form, jf. ekteskapsloven § 54.

Ved fullstendig særeie holdes alt det ektefellen eier utenfor delingen. Delvis særeie kan begrenses til en fysisk gjenstand som eies av ektefellen, eller i en andel fastsatt i brøk, prosent eller i et bestemt beløp. Det kan også avtales at formue over eller under et visst beløp skal være felleseie og gjenstand for likedeling. Ektefellene kan kombinere alternativene som er nevnt ovenfor, men det er ikke adgang til å avtale bestemte delingsbrøker for ektefellenes *samlede* formue.

Det kan knyttes betingelser til en særeieavtale, jf. ekteskapsloven § 42 annet ledd annet punktum. For det første kan særeiet gjøres tidsbegrenset, f.eks. slik at felleseie inntreffer dersom ekteskapet består over et visst antall år eller ektefellene får felles barn. Ektefellene kan videre avtale at særeiet blir felleseie dersom ekteskapet opphører ved den enes død eller skilsmisse. De kan på den måten sikre seg mot likedeling ved skilsmisse, samtidig som gjenlevende får de rettigheter som følger av lovens hovedregel - se artikkel om uskifte.

Som et alternativ til skilsmissesæreie, kan ektefeller med særeieavtale sikre gjenlevende ved å avtale at denne skal få sitte i uskiftet bo med den andres særeie eller deler av dette, jf. ekteskapsloven § 43 og arveloven § 9. Dersom gjenlevende også har særeiemidler, går også disse inn i uskifteboet om ikke annet er avtalt ved ektepakt. Dersom avdøde har særkullsbarn, må disse samtykke til at gjenlevende får sitte i uskifte, jf. arveloven § 10.

Dersom ektefellene ønsker å endre eller oppheve tidligere avtale om særeie, må dette skje i ektepakts form, jf. ekteskapsloven § 46.

Ektefellene kan ikke avtale andre formuesordninger enn de som følger av ekteskapsloven kapittel 9. Det er for eksempel ikke tillatt å avtale «*felleseie i live, særeie ved død*». En avtale som går utenfor grensene som er fastsatt i ekteskapsloven, vil ikke være bindende for ektefellene eller deres arvinger.

En arvelater og en som ønsker å gi en gave kan bestemme at de betingelsene som er nevnt ovenfor er vilkår for den gaven som ønskes og gis, eller arv som skal mottas. For eksempel kan en arvelater bestemme at den arven han etterlater seg skal være i arvingens særeie. Dette må i så fall gjøres i testament. For gaver gjelder ingen formkrav, men mottaker har bevisbyrden for at gaven er dennes særeie. Det er således lurt å få overdragelsen nedfelt skriftlig. En slik særeieklausul kan ikke endres av ektefellene, med mindre det er bestemt eller klart forutsatt av giver eller arvelater.

Dersom en ektefelle bruker særeiemidler til å anskaffe nye midler, blir disse midlene særeie, jf. ekteskapsloven § 49. Et slikt surrogat kan for eksempel være salgssum, forsikringssum eller erstatningssum som utbetales for særeiemidler, og eiendeler som blir ervervet for slike utbetalinger. En slik eiendel blir bare særeie i den utstrekning den er ervervet med midler som er særeie. Det vil si at dersom det er brukt felleseiemidler til ervervelsen, blir særeieandelen forholdet mellom kjøpesummen og de verdier som stammer fra felleseiet.

Det samme gjelder der særeiet gir avkastning, jf. ekteskapsloven § 49. Avkastning som omfattes vil for eksempel være renter av bankinnskudd, utbytte av aksjer eller leieinntekter fra fast eiendom.

3.3 Fastsettelse av verdiene som skal fordeles

Hvis ektefellene ikke blir enige om verdi ved avtale vil det som regel være omsetningsverdien som legges til grunn.

Omsetningsverdien kan fås ved å legge gjenstanden ut for salg, eller få den fastsatt av en uavhengig takstmann som ektefellene er enige om. Dersom ektefellene ikke er enige i den fastsatte takst, kan hver av dem kreve skiftetakst etter ekteskapsloven § 69 hvis det er en gjenstand en av dem skal overta eller beholde som sin eiendel.

En skiftetakst blir avholdt av skifteretten og er en rettslig bindende verdifastsettelse på gjenstanden. Skiftetakst settes som hovedregel til eiendelens omsetningsverdi.

Skiftetakst kan kreves enten det skiftes offentlig eller privat. Kostnadene til avholdelse av takst eller skiftetakst er ektefellenes fellesutgift.

Er man misfornøyd med skiftetaksten er det adgang til å begjære en ny takst, såkalt overtakst. Var begjæringen om overtakst ubegrunnet, det vil si at den som begjærer overtakst ikke får medhold i at taksten må settes annerledes, kan den som begjærer overtakst risikere å måtte betale alle omkostningene ved overtaksten selv.

Eiendeler som ikke blir overtatt av ektefellene kan hver av dem kreve solgt, jf. ekteskapsloven § 71.

3.3.1 Utgangspunktet er at alle verdier deles likt mellom ektefellene

De verdier som er felleseie mellom ektefellene, skal som hovedregel deles likt mellom dem. Dette betegnes som likedeling, se ekteskapsloven § 58. Det finnes unntak fra dette (se punkt 3.3.2 om skjevdeling, 3.3.3 om forlodd og 3.3.4 om vederlag).

Likedelingsregelen innebærer at verdien av det hver av ektefellene eier skal deles likt med den andre ektefellen. Partene har dermed rett på halvparten av verdien av det den andre ektefellen eier og det ektefellene eier sammen.

Det er bare nettoen av det hver av ektefellene eier som skal deles. Derfor kan partene som hovedregel først trekke fra den gjeld hver av partene er ansvarlig for. Er ektefellene sammen ansvarlig for gjeld, gjøres det fradrag for den forholdsmessige del av gjelden ektefellen ovenfor kreditorene er forpliktet med. Og dersom en ektefelle bare har midler som er felleseie, kan man gjøre fradrag for all gjeld man har.

Gjeld som ektefellen har pådratt seg ved erverv eller påkostninger av felleseie, kan det kreves fradrag for selv om man har skjevdelingsmidler eller særeie. Gjeld som ektefellen har pådratt seg ved erverv eller påkostninger av eiendeler som er særeie, kan det bare gjøres fradrag for når den totale verdien av særeiet og eventuelle skjevdelingsmidler ikke er stor nok til å dekke gjelden. For annen gjeld, som f.eks. studiegjeld, kan det gjøres et forholdsmessig fradrag.

Dersom en av ektefellene har større gjeld enn det hans eller hennes eiendeler er verd vil det ikke være likedelingsmidler igjen. Denne ektefellen har likevel krav på halvparten av verdien av felleseiemidlene til den andre ektefellen.

Verdiene som skal inn i delingsgrunnlaget er de som eksisterte ved skjæringstidspunktet. Skjæringstidspunktet er etter ekteskapsloven § 60 tidspunktet enten da det ble begjært separasjon eller skilsmisse, da samlivet ble brutt, da ektefellene avtalte deling eller da krav eller stevning om deling kom inn til retten. Verdier og gjeld ektefellene anskaffer seg etter skjæringstidspunktet skal holdes utenfor likedelingen.

3.3.2 Skjevdeling

Fra hovedregelen om likedeling av ektefellers samlede formue (ekteskapsloven § 58) gjelder det enkelte unntak. Ett av disse er reglene om skjevdeling, se ekteskapsloven § 59.

I ekteskapsloven § 59 heter det i første ledd at:

«Verdien av formue som klart kan føres tilbake til midler som en ektefelle hadde da ekteskapet ble inngått eller senere har ervervet ved arv, eller ved gave fra andre enn ektefellen, kan kreves holdt utenfor delingen.»

Skjevdelingsregelen innebærer at hver av ektefellene, som hovedregel, kan kreve at verdien av eiendeler som ektefellen eide før ekteskapet skal holdes utenfor delingsoppgjøret mellom ektefellene. Det samme gjelder arv og gaver som er mottatt under ekteskapet.

Formålet med reglene var å redusere behovet for ektepakt om fullstendig særøie. Et fullgodt alternativ for særøie er det imidlertid ikke.

Som det fremgår av ordlyden er det **verdier** man kan kreve holdt utenfor delingen. Reglene gir ikke rett til å holde naturalia utenfor delingen. Videre må verdiene stamme fra før ekteskapet ble inngått, eventuelt under ekteskapet, men da kun dersom de er mottatt ved arv eller gave. Gaver omfatter også gavesalg, altså der man har ervervet verdier til under markedspris. Av ordlyden **klart** følger det at stilles strenge krav til bevis for at noe kan føres tilbake til vedkommende midler.

Det er de beholdne verdier på skjæringstidspunktet som kan kreves skjevdelt. Er verdiene forbrukt kan et slikt krav ikke føre frem. Ombyttinger av verdier er derimot ikke utelukket, men her kan beviskravet skape problemer.

Skjevdelingskravet er et nettokrav. Dersom ektefellen som krever skjevdeling var insuffisient ved ekteskapets inngåelse (gjelden oversteg ektefellens verdier) vil det ikke være anledning til å kreve skjevdeling. Annerledes er det hvis det er snakk om arv eller gave mottatt etter partene ble gift. Her vil mottaker kunne skjevdele hele verdien med mindre det knytter seg gjeld til selve gaven eller arvemidlene.

Noen typetilfeller:

- Nedbetaling av gjeld - Dersom en av ektefellene bruker for eksempel arvede midler til nedbetaling av boliglånet er det ingenting i veien for et skjevdelingskrav. Denne ektefellen har økt nettoverdien av boligen og kan følgelig kreve verdien skjevdelt.
- Verdiøkning - Skjevdelingsretten omfatter kun den verdistigning som er en følge av den alminnelige prisstigning (inflasjonen). Verdiøkning som følge av markedssvingninger vil ikke kunne klart føres tilbake til arv mv.
- Avkastning - Renter på bankinnskudd, utbytte av aksjer og leieinntekter er eksempler på avkastning. Om disse midler kan kreves skjevdelt er det uenighet om i juridisk teori, og det foreligger ingen avklarende dom fra Høyesterett.

Det er viktig å merke seg at skjevdeling ikke skjer automatisk. Den ektefellen som mener han eller hun har et skjevdelingskrav, må kreve dette. Dersom ektefellene ikke blir enige om den ene ektefellen har et skjevdelingskrav, er det opp til domstolen å avgjøre om den ene ektefellen har krav på å skjevdele.

Merk at dersom skjevdelingsregelen skulle medføre urimelige resultater, kan den i visse tilfeller settes til side.

3.3.3 Forlods krav

I ekteskapsloven § 61 er det regler for aktiva som kan tas ut før utlodningen av boet, altså forlods.

Disse aktiva er særskilte unntak fra likedelingsregelen. Helt personlige verdier er unntatt fra deling, for eksempel klær, familiepapirer og familiebilder. Rettigheter i offentlige trygdeordninger, pensjonsordninger, samt livrente eller livsforsikring som ikke har gjenkjøpsverdi som kan realiseres, kan også holdes utenfor.

Har den ene ektefellen verdier som verken kan selges eller overdras på annen måte, er også disse unntatt. Slike verdier kan for eksempel være en personlig bruksrett til en hytte. Ved større verdier kan den andre ektefellen likevel kreve vederlag for ikke å bli urimelig stilt.

Har en ektefelle vært utsatt for personskade, kan vedkommende kreve å holde den beholdne verdien av utbetalt erstatning, trygd eller forsikring utenfor likedelingen. Et vilkår for dette er at beløpet skal dekke fremtidige tap. Ting som er anskaffet til særlig bruk for barna, for eksempel barnevogn, lekegrind og lignende, beholdes av den som skal ha omsorgen for barna. Verdier av disse tingene vil heller ikke være gjenstand for likedeling.

3.3.4 Vederlagskrav

Hovedregelen er likedeling av felleseiet, med mindre begge ektefellene har avtalt særeie. Likevel åpner loven for at en ektefelle kan stevne den andre for retten og kreve vederlag.

Dersom den andre ektefellen har brukt felleseiemidler til å forøke sitt eget særeie eller erverve rettigheter eller eiendeler som kan tas ut forlods etter ekteskapsloven § 61 bokstav c. Det samme gjelder ved erverv av rettigheter som nevnt i ekteskapsloven § 61 bokstav b så fremt utgiftene overstiger det domstolen anser som rimelig.

I praksis er den viktigste regelen i ekteskapsloven § 63 at vederlag kan kreves der en ektefelle har *brukt sine* felleseiemidler til å *forøke sitt* særeie. Bestemmelsens anvendelsesområde er antatt å avgrense mot tilfeller hvor felleseiemidler finansierer vanlig vedlikehold av særeiegjenstanden.

Vederlag kan også kreves etter ekteskapsloven § 63 dersom ektefellen på utilbørlig måte vesentlig har svekket delingsgrunnlaget. Dette er en skjønnsmessig regel, som gjør et inngrep i hovedregelen om at ektefellene fritt disponerer over det hver av dem eier. Det skal således svært mye til, og delingsgrunnlaget må være svekket på grunn av sterkt kritikkverdige forhold ektefellen har ansvaret for.

Vederlagskrav kan bare gjøres gjeldende når ektefellens kreditorer har fått sitt, jf. ekteskapsloven § 63 tredje ledd. Dersom det ikke er dekning for kravet ved oppgjøret, kan det ikke gjøres gjeldende senere. Det kan bestemmes at vederlaget skal betales i avdrag.

Vederlag vil også kunne tilkjennes av domstolen etter ekteskapsloven § 73 dersom en ektefelle i vesentlig grad har medvirket til å øke den andres særeie. Både direkte og indirekte bidrag vil være momenter av betydning.

Vederlag etter denne regelen fastsettes etter domstolens skjønn. Medvirkningens art og omfang står her sentralt, samt årsaken til at partene har særeie og dette særeiets karakter.

3.4 Fordelingen av ektefellenes eiendeler

Når det er brakt på det rene hvor mye den enkelte ektefelle skal ha i kroner og øre, oppstår spørsmålet om hvordan de enkelte eiendeler skal fordeles. Ektefellene har på dette punktet full avtalefrihet, og står således fritt til å bli enige om hvem som skal få utlagt de enkelte eiendeler når delingen finner sted.

Blir ikke ektefellene enige om fordelingen, er det flere regelsett som kan komme til anvendelse.

Etter ekteskapsloven § 71 kan hver av ektefellene kreve eiendeler som ikke blir overtatt av noen av dem solgt.

Etter ekteskapsloven § 66 har hver av ektefellene rett til å beholde det vedkommende «*fullt ut*» eller i det «*vesentlige*» eier. I det «*vesentlige*» vil tilsvare en eierandel på ca. 75 %. Denne retten til naturalutlegg gjelder også hvor eiendelenes verdi overstiger det beløp ektefellen skal ha ved delingen. Men i så fall må vedkommende ektefelle betale den andre ektefellene differansen mellom eiendelens verdi og vedkommende sitt eget lodd, jf. ekteskapsloven § 70.

Når man skal avgjøre hva en ektefelle fullt ut eller i det vesentlige eier, er eierforholdet etter ekteskapsloven § 31 avgjørende. Eiendeler i sameie er således som utgangspunkt avskåret for naturalutlegg. Dette gjelder riktignok ikke dersom den ene ektefellenes sameieandel er «*vesentlig*», jf. ekteskapsloven § 66.

Det kan gjøres unntak fra hovedregelen om naturalutlegg dersom naturalutlegg vil være «*åpenbart urimelig*», jf. ekteskapsloven § 66 første ledd. Unntaket har likevel begrenset betydning. «*Åpenbart urimelig*» er sterke ord, og tilsier dermed en høy terskel for anvendelse.

I tillegg er det særregler for bolig og innbo. Disse unntakene fra naturalutlegg fremgår av ekteskapsloven § 67:

«Når særlige grunner taler for det, kan en ektefelle uten hensyn til tidligere eierforhold kreve å overta:

- a. *fast eiendom eller andel av fast eiendom som utelukkende eller hovedsakelig har tjent til felles bolig, hvis ikke den andre har odelsrett til eiendommen, eller den er ervervet fra hans eller hennes slekt ved arv eller gave,*
- b. *andel eller aksje i boligselskap eller obligasjon som ektefellenes rett til leie av felles bolig har vært knyttet til,*
- c. *leiekontrakt om retten til den felles bolig, eller*
- d. *vanlig innbo i det felles hjemmet.*

Ved vurderingen skal det legges vekt på ektefellenes og barnas behov.»

Kravet til «*særlige grunner*» kan ikke tolkes for strengt. Utgangspunktet er at den som har brakt eiendelen inn, kan kreve det utlagt til seg, jf. ekteskapsloven § 66. Men de eiendeler som er nevnt i ekteskapsloven § 67 vil ofte begge ektefeller være like sterkt knyttet til, og ha et like sterkt behov for. Ved vurderingen av hvem som skal få utlagt eiendeler etter ekteskapsloven § 67 skal det legges vekt på ektefellenes behov, og barnas behov, dersom det er barn i bilde.

Hovedregelen i ekteskapsloven § 66 bør legges til grunn hvor det ikke fremstår som mer rimelig at boligen eller innboet tilkjennes den andre.

3.5 Privat eller offentlig skifte?

De fleste ektefeller foretar et privat skifte. Det innebærer at ektefellene selv avtaler hvordan de ønsker å fordele verdier og formuesgjenstander mellom seg, jf. ekteskapsloven § 65. Så fremt annet ikke følger av lov, ektepakt eller bestemmelse fra giver eller arvelater, kan ektefellene foreta fordelingen slik de ønsker.

Fordelene med å skifte privat er at ektefellene har full avtalefrihet innenfor de ovennevnte begrensninger. Se også punkt 3.1. Ektefellene har muligheten til å forhandle i prosessen, og målet bør være at man i fellesskap kommer frem til en løsning begge partene er fornøyd med. Når partene blir enig om fordelingen, nedskrives dette i en privat skifteavtale. Om man ønsker å bruke advokat er det mulig, men ikke nødvendig. Et privat skifte behøver derfor ikke påføre ektefellene nevneverdige kostnader.

3.6 Nærmere om offentlig skifte

Dersom partene i et ekteskapsoppgjør ikke blir enige om deling av deres felleseie, kan offentlig skifte av ektefellenes felleseie foretas av tingretten i medhold av skifteloven.

Skiftet foretas av tingretten hvis en eller begge ektefellene begjærer det, jf. skifteloven § 53 første ledd nr. 1. Skiftebehandlingen blir da foretatt av tingretten i den rettskrets der partene hadde deres siste felles bopel, dersom en eller begge partene ved skiftets åpning bor i denne rettskretsen, jf. skifteloven § 8 første ledd første punktum.

Tingrettens behandling omfatter de eiendeler som er felleseie mellom partene, og eiendeler som ellers har betydning for oppgjøret, jf. skifteloven § 54 første ledd. Med felleseie menes verdien av de eiendelene partene hadde sammen under ekteskapet. Motsetningsvis er særeie verdien av eiendeler som bare en av partene eide under ekteskapet.

Før det blir åpnet offentlig skifte, blir det vanligvis avholdt et såkalt forberedende rettsmøte. Målet med rettsmøtet er å komme frem til en minnelig løsning mellom partene. Til dette møtet kommer begge partene og eventuelt deres prosessfullmektiger.

Ofte klarer ektefellene å komme til enighet om tvistepunktene under et slikt rettsmøte. Dersom enighet ikke oppnås blir det i det minste gjort klart hva partene fortsatt er uenige om.

Dersom det åpnes offentlig skifte vil retten oppnevne en bostyrer, normalt en advokat. Etter at det er åpnet offentlig skifte i boet, vil retten ta stilling til- og avgjøre tvistepunktene partene er uenige om.

3.6.1 Utgifter knyttet til begjæring om offentlig skifte

3.6.1.1 Utgifter vedrørende det forberedende rettsmøtet

Ved begjæring av offentlig skifte må den som sender begjæring betale et forskudd for gebyr for det forberedende rettsmøtet. Dette betales med 2 ganger «*rettsgebyret*», jf. rettsgebyrloven § 16 tredje alternativ.

Rettsgebyret (ofte forkortet R) fastsettes i forskrift. Per 1. januar 2019 er rettsgebyret på 150 kr. Dermed må 2 300 kr dekkes samtidig med begjæringen av offentlig skifte.

3.6.1.2 Forskudd for dekning av boomkostninger

Dersom man blir enig om oppgjøret på det forberedende rettsmøtet åpnes ikke offentlig skifte, og du kan da se bort ifra utgiftene under punkt 3.6.1.2 og 3.6.1.3.

Den som begjærer offentlig skifte må betale sikkerhet for omkostningene ved skiftet før offentlig skifte kan åpnes.

For bobehandling av felleseiebo betales 25 ganger R, jf. rettsgebyrloven § 16 første alternativ. Dette innebærer at den som begjærer offentlig skifte må betale 28 750 kr per 1. januar 2019.

Forskudd til dekning av boomkostninger ved begjæring av offentlig skifte av felleseiebo fastsettes imidlertid av den enkelte tingrett og kan derfor variere noe. Normalt er det om lag 30 000 kr.

Tingrettene opererer med andre ord i enkelte tilfeller med en noe forhøyet forskuddssats enn det lovbestemte skiftegebyret. Kontakt derfor din nærmeste tingrett for mer informasjon om hvor stort beløp du må stille som sikkerhet.

3.6.1.3 Utgiftene til bostyreren

Videre må partene dekke utgiftene til bostyreren som tingretten oppnevner. Det er svært vanskelig å vurdere hvor kostbar slik bobehandling er på forhånd. Det som skal dekkes er blant annet kostnader tilknyttet bobestyrers salær, eventuelle takster, forsikringer, mm.

Det er altså vanskelig å anslå det totale omfanget av kostnadene som kan løpe ved slik bobehandling. Det bør imidlertid bemerkes at offentlig skifte under normale omstendigheter er betydelig dyrere sammenlignet med å gjennomføre skiftet privat.

3.6.2 Prosessrisiko ved begjæring av offentlig skifte

Det løper alltid en viss risiko når en begjærer offentlig skifte, og det er ofte vanskelig å forutse utfallet i enkeltsaker. Dersom boets totale verdimessige beholdning etter dekning av lån er svært lav, er det ikke sikkert at det vil være lønnsomt å begjære offentlig skifte.

Følgelig er det en praktisk forutsetning for begjæring av offentlig skifte at man er sikker på at boets verdier overstiger partenes utestående lån, etc.

Mer informasjon om offentlig skifte finnes på <http://www.domstol.no>. Det anbefales på det sterkeste at du setter deg inn i denne informasjonen, eventuelt kontakter din nærmeste tingrett.

3.6.3 Utformingen av begjæringen

Når det gjelder selve utformingen av begjæringen om offentlig skifte er den forholdsvis enkel å skrive. Det holder å sende et brev til tingretten i den rettskrets der dere hadde deres siste felles bolig. Brevet skal inneholde enkelte personopplysninger, samt at inntekts- og formuesopplysninger fra året før partene flyttet fra hverandre må legges ved.

Begjæringen skal inneholde følgende opplysninger:

- Navn, adresse, fødsels- og personnummer for begge ektefellene
- Adresse for siste felles bopel
- Kopi av separasjons- eller skilsmissebevilling fra Fylkesmannen
- Opplysninger om avtaler, ektepakter og annet
- Best mulig oversikt over deres aktiva og passiva på skjæringstidspunktet
- Kontoutskrifter og selvangivelser for det siste året deres sammen

3.6.4 Kan retten til å begjære offentlig skifte falle bort?

I utgangspunktet er det ingen lovbestemt frist for å begjære offentlig skifte. Imidlertid vil retten til å begjære offentlig skifte falle bort dersom partene inngår en avtale om oppgjøret mellom dem.

3.6.4.1 Retten kan falle bort ved avtale

Der det foreligger en avtale mellom ektefellene kan ikke offentlig skifte begjæres, da denne avtalen anses som bindende.

Dette forankres i regelen i ekteskapsloven § 65 om at oppgjøret mellom to ektefeller fortrinnsvis skal gjøres i avtale mellom dem. Ekteskapslovgivningens regler om fordeling av verdier og eiendeler mellom ektefeller ved samlivsbrudd kommer i andre rekke.

Der skiftet er gjort opp ved avtale, er det ikke adgang til å foreta skiftet på nytt med mindre det skulle vise seg at avtalen mellom partene var urimelig for en av dem. Der det allerede foreligger en avtale om oppgjøret må en eventuell tvist om tolkning eller tvangsfullbyrdelse av avtalen avgjøres i domstolen.

3.6.4.2 Avtale som følge av passivitet

Der partene ikke har kommet til enighet om skiftet mellom dem i en avtale kan likevel retten til å begjære om offentlig skifte ha falt bort. Passivitet fra partene kan tale for at det er inngått en implisitt avtale.

Dersom en av partene forholder seg passiv over langt tid kan den andre part få en berettiget forventning om at motparten vil avstå fra å kreve skifteoppgjør. Den andre part vil da kunne ha rett til å innrette seg etter forholdene. Det må imidlertid stilles strenge krav for at dette vilkåret er oppfylt.

4 Nyttige linker

Vi har her sammenfattet en kort liste over nyttige nettsider som kan gi utfyllende informasjon på ekteskapsrettens område:

Jusshjelpa i Nord-Norge – <http://www.jusshjelpa.no>

Lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap – <http://lovdata.no/NL/lov/1991-07-04-47>

Ektepaktregisteret – <http://www.brreg.no/person-nn/ektepakt>

Domstolenes nettside – <http://www.domstol.no>

Jusshjelpa i Nord-Norge
UIT Norges arktiske universitet
Breivika senter
9037 Tromsø

Telefon: 776 44 559
www.jusshjelpa.no